

Kare Dergi

International academic journal on comparative literary, cultural, linguistics, and folklore studies.

ISSN: 2536-4596, Kayseri / Turkey

Volume 1, Issue 1, p. 1-4

www.karedergi.net

KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT DERGİSİ

İnci ENGİNÜN

1964 yılında doktora tezi olarak Türk Edebiyatı'nda Shakespeare'in macerasını incelemeye başlayınca, benim için yepyeni bir alana da girmiştim. Önce mukayeseli edebiyat çalışmaları olarak Türkçe'de neler yapılmış olduğunu görmek ve alanın kuruluşu ve başka ülkelerdeki gelişmesini de öğrenmem gerekiyordu. Türkçe'de mukayeseli edebiyat, kurucusu Van Tieghem'in bu adla Yusuf Kılıçel tarafından çevrilmiş olan kitabı (1935) ve Cevdet Perin'in bu alanda yaptığı çalışmalardan ibaretti. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, yazarının geniş kültürü ve merakı dolayısıyla mukayeseli edebiyat çalışmaları alanında ciddi örnekler taşımaktaydı. Zamanla alan adı zikredilmeden bu türden karşılaştırmaların pek nadir olmadıklarını görecektim.

Bu alanın neleri kapsadığı, kullandığı yöntemleri öğrenmek hayli zaman aldı. Beni en çok şaşırtan ise ilk kez Fransa'dan çıkan bu yeni alana diğer Avrupa ülkelerinin, özellikle İngiltere'nin hayli kayıtsız kalması olmuştu. Buna karşılık Amerika'da mukayeseli edebiyat kavramı iyice genişlemişti. Amerikalılar, milli edebiyatın sadece başka edebiyatlarla karşılaştırılması değil, edebiyatın başka bilim ve sanat alanlarıyla karşılaştırılmasını da mukayeseli edebiyat alanına alıyorlar ve ağırlığı arada her hangi bir ilişki olmasa da benzerliklerin incelenmesine bu alanda yer veriyorlardı. Bu anlayış, mukayeseli edebiyat çalışanlarını sadece ikinci derecedeki malzeme üzerindeki yıpratıcı çalışmalardan kurtarıyor ve dünya kültürünün ortak yollarını ve meselelerini ele almayı mümkün kılıyordu. Tıpkı Fransa'da olduğu gibi Amerika'da da çıkan mukayeseli edebiyat dergileri vardı. Bunları takip etmek bana edebiyat alanındaki genişliğini ve mukayeseli edebiyatın hudutlarını tanımak açısından mükemmel bir örnek olmuştu.

Kare Dergi

International academic journal on comparative literary, cultural, linguistics, and folklore studies.

Volume 1/1

Bir başka örnek de Japonya'da mukayeseli edebiyatın ciddiyle incelenmesi ve bir kültürün bir başka kültürde nasıl tanınıp benimsendiğini mevcut malzemenin sayısı ve niteliğiyle anlatılmasıydı. Saburo Ota'nın bulduğu istatistik yöntemi, Japon kültürü için çok yabancı olan Avrupa kültürünün temsilcilerinin Japonya'da nasıl tanındıklarını çok güzel açıklıyordu. 1948 yılında bu alandaki çalışmalar kurumsallaşmış ve eğitimleri dolayısıyla Fransız ekolüne bağlı araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir.

Mukayeseli edebiyat, bu alanın uzmanlarının bir araya gelip, çalışmalarındaki çıkmaz sokakları, zorlukları ve sonuçlarını tartıştıkları kongrelerle de gelişmiştir. Türk Edebiyatı'nda bunlara katılım olmamış veya pek sınırlı kalmıştı. Bunun en önemli sebebi, yazarlar hakkında henüz bibliyografyaların bile düzenlenmemiş olmasıydı. Kütüphaneler muntazam çalışma yapmak isteyenleri engelleyen nice sıkıntılarla doluydu.

Bütün bunlarla karşılaştığım zaman büyük bir hayal kırıklığına düştüm. Tezimi hiçbir zaman tamamlayamayacağım vehmi, zamanla vehim olmaktan çıktı. Türk Edebiyatı'nda Shakespeare çalışması çok ağır yürüyordu. Kütüphane çalışmalarım bana Türk Edebiyatı'nda Shakespeare'in önce bir komedi yazarı ve şair olarak görülmüş olduğunu da gösterdi. Bu, o zamana kadarki bilgime zıttı. Shakespeare'i keşfedenler ise sadece edebiyatçılar değildi. Kırk kadar sonesini nesirle Türkçe'ye nakleden Mehmet Nadir (23 Ağustos 1860-12 Aralık 1927) ünlü bir matematikçiydi. Bir fencinin çevirisinin, metnin aslına daha sadık olması da çarpıcı bir gerçek oldu. Hele Muallim Naci ile Mehmet Nadir'in yakın aralıklarla aynı soneleri çevirmeleri, bir yabancı yazarı Türkçeye naklederken çeviricilerin önemini ve farklarını da çok açık bir şekilde göstermişti.

Metinlerin kelime kelime karşılaştırılması, atlamalar veya eklemelerin anlamları üzerinde durma sandığımdan daha çok zaman aldığı için Shakespeare'in Türkçedeki bütün serüvenini ele alamadım, ancak Tanzimat dönemindeki macerasıyla yetinmek zorunda kaldım. Servet-i Fünûn ve sonrasını bıraktım. Bir doktora tezi insanın bütün ömrünü dolduracak bir çalışma olabiliyor.

Benim için de öyle oldu. Her şeyden önce Shakespeare gibi şahsiyeti tekrar tekrar dikkatle okumuştum. Onun Türkçeye naklinin ne kadar eksik ve zayıf olduğunu görmüştüm. Bu tecrübe öteki Avrupalı yazarlara da uygulandığında benzer sonuçlara ulaşıyordu. Shakespeare metinlerine yapılan müdahaleler, bir yabancı yazarla beslenmekten çok, onu mevcut yerli anlayış ve şekillere sokma çabasını gösteriyordu ki, bu anlayışın günümüzde bile bazı örneklerine rastlamak şaşırtıcıdır. Çeviriciler bir anlamda güvenilmez olunca, edebiyatçıların doğrudan doğruya o yazarla beslenmelerinin önemi ortaya çıkıyor. Bir edebiyatçı kendi anlayışı ve meyillerine göre o yazardan seçmeler yapabiliyordu. Fakat etkilenme meselesi mukayeseli edebiyatın en hassas noktalarından biriydi. Shakespeare'in tabiat anlayışı, eserlerindeki masalsı hava zaten bizim edebiyatımızda mevcut bir durumdu, ayrıca romantik yazarlar bunları çok yaygınlaştırmıştı. Yazarın bunları hangi kaynaktan aldığını tespit inanılmayacak kadar güç, hatta imkânsızdı. Bir yandan da farklı kültüre sahip yazarlardaki benzerliklerin tespiti, insanlığın birleştiği ve dayandığı ortak temelleri gösteriyordu.

Mukayeseli edebiyat çalışmalarındaki en zor ve yıpratıcı nokta olarak çeviri edebiyatının bibliyografyasının tespitini görmüştüm. Benden sonra Victor Hugo üzerindeki doktora tezini hazırlayan Zeynep Kerman ile birlikte yaptığımız taramalardan topladığımız malzemeleri neşrederek bu alanda çalışmak isteyenlere yardımcı olmak istedik. Bu amaçla Maupassant, Zola, Daudet'nin bibliyografyalarını neşrettik. Fakat akıbetini bilmediğim Maupassant hakkındaki çalışma dışında bunlardan yararlanmak isteyene de rastlamadık. Ondan sonra Zeynep Kerman, Pierre Loti hakkındaki bibliyografyayı yayımladı. Ancak mevcut kayıtsızlık karşısında, Rus edebiyatçıları başta olmak üzere öteki bibliyografya çalışmalarımızı neşretme arzumuz da söndü.

Yapılan çalışma meslektaşlarımızın öylesine uzağındaydı ki, itiraf etmeliyim ki hemen her çalışmamın bir yanı mukayeseli edebiyata dayansa da, ben de doktora tezimi tamamlamanın dışında, benzeri yeni bir çalışmaya uzanamadım. Zira öğrencilerimizden de bu konuya cezbedebildiklerimiz pek azdı. Emel Kefeli'nin ne yazık ki basılmayan Lamartine üzerindeki doktora tezi dışında pek az ilgi uyandı.

Bu ilgisizliğin en önemli sebebi Türk Dili ve Edebiyatı bölümündeki elemanların yabancı dil ve yabancı edebiyatlarla ilgilerinin yetersiz oluşudur. Yabancı dil ve edebiyatlarla uğraşanlar da Türk edebiyatını bilmedikleri için çok yanılıyorlar. Sonuçta bir türlü bu iki alanda uğraşanları birleştirmek pek mümkün olmadı. Bundan dolayıdır ki millî edebiyatımızın çeşitli devrelerini birbiriyle karşılaştırmayı bile mukayeseli edebiyat çalışması sayan garip bir sapmayla da karşılaştık. Bütün bu sebeplerden dolayı artık mukayeseli edebiyattan uzaklaştım desem yanlış olmaz.

Batı'da ve Amerika'da mukayeseli edebiyatın, karşılaşılan yeni meselelerle genişlemesi ve kendi içinde müstakil alanlara bölünmesi ise apayrı, batı zihniyetinin sürekli yenileyen anlayışıyla ilgilidir. Bu alana 1990'lı yıllarda yeniden başlayan bir ilgi, yeni kurulan üniversitelerin artmasıyla birlikte yeni bir yönelim getirmişse de bu alanın mensuplarının inceleme ve araştırmalarını toplayan bir dergi henüz çıkmamıştı. Erciyes Üniversitesi'nin böyle bir teşebbüste bulunduğunu benden de dergileri için bir yazı istediklerinde haberdar oldum. Fikirlerin de olgunlaşmış yaygınlaşması için zamana ihtiyaç var. Belki bu teşebbüsten sonra yeni dergiler de çıkacak, ciddi kongreler düzenlenecek. Disiplinler arası olması zaruri bu alan da bu sayede gelişebilir ve kültür tarihimizdeki yolumuzu aydınlayabilir.

Dergiye başarılı ve uzun bir ömür diler, bu teşebbüse girişenleri de kutlarım.